

НАБУТА ІНВАЛІДНІСТЬ ДИТИНИ

Поради батькам і фахівцям

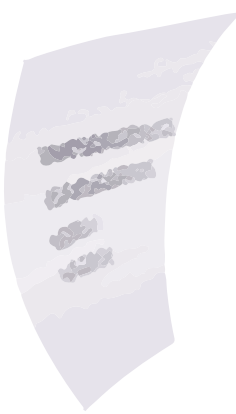

ЗМІСТ

Як оформити інвалідність дитини	5
На яку підтримку можуть розраховувати сім'ї з дітьми з інвалідністю	10
Реабілітація дитини з набутою інвалідністю	15
Як батькам поводитися з дитиною, яка нещодавно отримала інвалідність, щоб допомогти їй пережити травму	18
Де шукати психологічної підтримки батькам	22
Як облаштувати зручний та безпечний житловий простір для дитини з набутою інвалідністю	27
Як продовжити соціалізацію дитини з набутою інвалідністю	31
Як записати дитину з інвалідністю до садочка чи школи	34
Як облаштувати освітній простір для дитини з інвалідністю	36
Що потрібно знати учителям та соцпрацівникам	39

Війна шкодить здоров'ю дітей та дорослих — і фізичному, і психічному.

На жаль, внаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну багато дітей отримали травми та поранення, які призвели до інвалідності.

Ми зібрали матеріали, які стануть у пригоді батькам та освітянам, а також допоможуть малечі адаптуватися до нового життя.

ЯК ОФОРМИТИ ІНВАЛІДНІСТЬ ДИТИНИ

Що робити, якщо сталася біда? Після того як ви отримали першу медичну та психологічну допомогу та опинилися в безпеці, слід звернутися до сімейного чи профільного лікаря, щоб почати процедуру оформлення інвалідності дитини. Це потрібно зробити насамперед для того, щоб спеціалісти оцінили стан та потреби дитини, розробили індивідуальну програму її реабілітації та визначили яких саме спеціалістів вона потребує. Крім того, оформлення інвалідності дасть можливість отримати необхідну медичну й матеріальну допомогу, та соціальні послуги.

Інвалідність дитині встановлюється лікарсько-консультативними комісіями (ЛКК), які функціонують у закладах охорони здоров'я. Є дві категорії статусу для дітей до 18 років:

- **1-ша категорія** — «дитина з інвалідністю»
- **2-га категорія** — «дитина з інвалідністю підгрупи А». Цю категорію надають дітям, які не здатні до самообслуговування і повністю залежать від інших людей.

Етапи реєстрації статусу інвалідності

І етап — збір та подання документів

Спочатку потрібно звернутися до сімейного лікаря, профільного лікаря або закладу охорони здоров'я, де лікувалася та спостерігається дитина, щоб здійснити амбулаторне або стаціонарне медичне обстеження дитини. За результатами обстеження необхідно отримати один із документів, де обов'язково повинні бути вказані медичні показання для визнання дитини особою з інвалідністю із зазначенням діагнозу та коду:

- Консультативний висновок спеціаліста (форма 028/о)
- Виписка з медичної карти стаціонарного хворого (форма 027/о)

Далі звернутися до сімейного лікаря, профільного лікаря, за скеруванням до лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу (найближчого до місця реєстрації сім'ї або того, з яким укладена декларація) з отриманим висновком/випискою. Лікар готує та подає на лікарсько-консультативну комісію документи на встановлення категорії «дитина з інвалідністю» або «дитина з інвалідністю підгрупи А».

NB! На період дії воєнного стану наказом МОЗ № 496 «Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану» при скеруванні лікарем на лікарсько-консультативну комісію пацієнта з числа внутрішньо переміщених осіб не обов'язково мати з цим лікарем укладену декларацію.

Для спрощення проведення медико-соціальної експертизи уряд ухвалив постанову №225, згідно з якою у період дії воєнного стану інвалідність можна встановити заочно та незалежно від місця реєстрації, проживання чи перебування людини.

II етап — проведення лікарсько-консультативної комісії

Лікарсько-консультативна комісія проводить огляд дитини та до 7 робочих днів розглядає документи, після чого надає висновок про те, що встановлений діагноз надає право на отримання

державної соціальної допомоги. Нормативними документами (наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України від 8 листопада 2001 року № 454/471/516 «Про порядок затвердження переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю») визначено показання, які дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю віком до 18 років строком на два, п'ять років і до досягнення повноліття.

У разі встановлення інвалідності комісія складає Індивідуальну програму реабілітації дитини з інвалідністю (ІПР), в якій визначаються реабілітаційні заходи, їхні обсяги, строки проведення та виконавці.

NB! Батьки чи законні представники дитини, якій надається статус «дитина з інвалідністю», повинні підписати Індивідуальну програму реабілітації, таким чином засвідчуючи свою згоду з прописаним обсягом реабілітаційних заходів. Тому уважно ознайомтеся з розробленим для вашої дитини ІПР, за потреби ставте питання для обговорення додаткових опцій плану.

III етап — оформлення соціальної допомоги та інших пільг

Зверніться в Управління соціального захисту і надайте:

- медичний висновок для дитини з інвалідністю
- документи, що підтверджують особу
- фото дитини для оформлення посвідчення особи з інвалідністю
- заяву одного з батьків/законних представників, яка подається за зареєстрованим місцем проживання або за місцем фактичного проживання особи, яка подає заяву

NB! Оскільки соціальна допомога буде виплачуватися з дати заяви, варто подати її в Управління соціального захисту населення якнайшвидше!

НА ЯКУ ПІДТРИМКУ МОЖУТЬ РОЗРАХОВУВАТИ СІМ'Ї З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

- **Безкоштовне забезпечення необхідним медичним обладнанням** (засоби пересування, протезно-ортопедичні вироби тощо) та реабілітаційними заходами згідно ІПР
- **Соціальні послуги** (денний догляд, догляд вдома, супровід під час інклюзивного навчання)
- **Безкоштовне отримання медикаментів** за рецептом лікаря у разі амбулаторного лікування
- **Безкоштовне санаторно-курортне лікування**
- **Пенсія, що надається державою**, — грошова допомога, призначена для придбання необхідних медикаментів та різноманітних засобів догляду за хворою дитиною
- **Право безкоштовного проїзду** в міському транспорті (крім таксі)
- **Пільговий проїзд** у залізничному, повітряному та річковому транспорті

Ряд додаткових можливостей для матері або батька дитини з інвалідністю:

- пільга при сплаті податків з доходу
- можливість працювати за скороченим графіком роботи
- додаткова відпустка
- достроковий вихід на пенсію

NB! З 24 лютого 2022 року відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено режим воєнного стану, під час якого людей з інвалідністю першої групи та дітей з інвалідністю на кордонах пропускають позачергово.

Для позачергового перетину кордону особою з інвалідністю першої групи або дитиною з інвалідністю разом із супроводжуючими необхідна наявність посвідчення, яке підтверджує статус особи з інвалідністю, пенсійного посвідчення чи посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги особі з інвалідністю, в яких зазначено категорію «дитина з інвалідністю», або довідки, в якій зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, група та причина інвалідності. У пунктах пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення пріоритет зазначеним особам надається, якщо вони перетинають кордон пішки або на легковому автомобілі, у якому відсутні інші особи.

Цілодобово функціонує єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги — **0 800 213 103**. Дзвінки зі стаціонарних та мобільних телефонів в межах України безкоштовні.

Сім'ї з дітьми з інвалідністю можуть отримати низку соціальних послуг

Денний догляд для дітей з інвалідністю

Це соціальна послуга для дітей з інвалідністю від 3 до 18 років, які потребують постійного догляду та супроводу.

Протягом дня в Центрі (відділенні) денного догляду діти набувають навичок самообслуговування, соціальної адаптації та реабілітації, отримують психологічну підтримку та допомогу в забезпеченні технічними засобами реабілітації, мають організоване дозвілля відповідно до індивідуальних потреб. Такі центри вже діють у багатьох громадах, їх продовжують створювати по всій Україні.

Супровід під час інклюзивного навчання

Це соціальна послуга, яка дозволяє дитині з інвалідністю навчатися у звичайній школі та реалізувати право на освіту. Її фахівці забезпечують індивідуальний супровід дитини під час навчання.

Фахівці слідкують за харчуванням дитини, допомагають пересуватися і відвідувати потрібні

місця, навчають орієнтуватися у просторі, слідкують за здоров'ям дитини (за потреби вчасно дають ліки), підтримують побутові навички самообслуговування, спілкуються з дитиною і сприяють комунікації з іншими (зокрема, за допомогою жестової мови), супроводжують дитину і слідкують за нею у закладах освіти, під час екскурсій, навчальних поїздок тощо. Більше про інклюзивне навчання читайте в розділі «Як записати дитину з інвалідністю до садочка чи школи».

Догляд вдома

Мають право скористатись діти від 3 до 18 років. Надається за місцем проживання (вдома), полягає в допомозі у самообслуговуванні. Може надаватись, в залежності від індивідуальних потреб дитини, періодично — 2 рази на тиждень, постійно — 3–4 рази на тиждень або інтенсивно — 5 разів на тиждень.

Як отримати такі послуги

Найбільше інформації про можливу соціальну підтримку може надати фахівець із соціальної роботи або соціальний працівник місцевого Центру надання соціальних послуг або Центру соціальних служб, спеціалісти місцевого управління соціального захисту органу місцевого самоврядування або працівник служби у справах дітей. Варто звернутися насамперед до них.

Зверніться до фахівця із соціальної роботи в Центр надання соціальних послуг (може ще називатися Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді), який має оцінити потреби сім'ї. Під час звернення опишіть ситуацію вашої сім'ї та вашої дитини, обговоріть, якої саме підтримки та послуг ви потребуєте. Дізнайтеся, які документи необхідні для отримання таких послуг.

Отримайте довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Її можна замовити через застосунок «Дія» або звернутися до найближчого структурного підрозділу соціального захисту населення. Ця довідка потрібна для отримання соціальних та освітніх послуг. Для медичних послуг довідка не обов'язкова.

Зверніться із заявою до місцевого відділу соціального захисту з проханням надати послугу, додайте до звернення результати оцінювання потреб, де вказано, що ваша дитина потребує її. Це можна зробити особисто, поштою чи онлайн. Після цього чекайте на відповідь.

Важливо! Радимо робити всі звернення письмово.

РЕАБІЛІТАЦІЯ ТА ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ ДИТИНИ З НАБУТОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ

Якщо у вашої дитини є набута інвалідність, то одне з першочергових завдань — максимально відновити порушені структури чи функції організму дитини. Основним документом, який визначає перелік реабілітаційних заходів, їхні обсяги, строки проведення та виконавців, є індивідуальна програма реабілітації, яку розробляє лікарсько-консультативна комісія після встановлення інвалідності. Тому варто поставитися до розробки та підписання цієї програми уважно та ґрунтовно, адже чим швидше розпочнеться реабілітація, тим більше шансів на успіх.

Сучасні комплексні реабілітаційні послуги надаються командою фахівців. До неї можуть входити: лікар фізичної та реабілітаційної медицини або лікарі профільних спеціальностей, фізичний терапевт, ерготерапевт, терапевт мови й мовлення, психолог, фахівець з соціальної роботи.

Сучасна реабілітаційна команда:

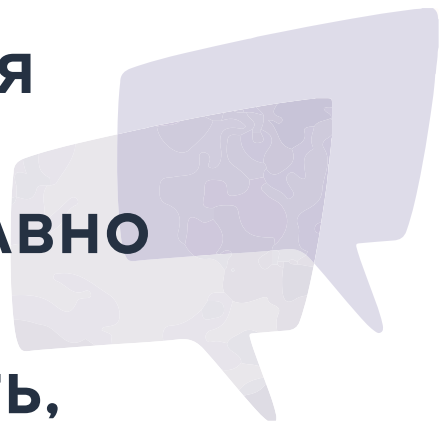
- **враховує особливості функціонування дитини**, її можливості та обмеження, мотивацію та вплив навколишнього середовища;
- **встановлює функціональні цілі** — цілі, які покращать щоденне функціонування дитини;
- **обирає діяльність для практики, яка пов'язана з цілями** та яка відповідає віку та розвитку дитини;
- **розуміє, як зробити терапію для дитини веселою та мотивуючою**; дитині важливо весело проводити час, коли вона росте та навчається;
- **організовує практику у середовищі реального життя**;
- **враховує потребу у підтримці здоров'я** — для дитини важливо мати добрий рівень фізичної активності, особливо у періоди інтенсивного росту, самостійний рух та фізичні вправи — це доведений засіб для покращення самопочуття;
- **оцінює можливості та потреби** дитини в асистивних (допоміжних) технологіях.

В Україні на сьогодні використовують багато різних методів та підходів в реабілітації дітей. Батькам варто пам'ятати, що при виборі реабілітаційного центру (відділення, кабінету, приват-

ної практики) перевагу варто надати тому з них, який застосовує сучасні доказові практики в лікуванні та реабілітації дітей.

Застосування доказових практик фахівцями буде для вас гарантом професійної та ефективної реабілітації та допоможе вам уникнути марного витрачання ресурсів та, у найгірших випадках, негативних впливів на дитину (наприклад, травм, стресу, регресу навиків дитини тощо).

ЯК БАТЬКАМ ПОВОДИТИСЯ З ДИТИНОЮ, ЯКА НЕЩОДАВНО ОТРИМАЛА ІНВАЛІДНІСТЬ, ЩОБ ДОПОМОГТИ ЇЙ ПЕРЕЖИТИ ТРАВМУ

Набута інвалідність дитини може викликати у батьків біль, сум, розпач, розгубленість, злість, заперечення. І це точно не та новина, якою хочеться ділитися і обговорювати... Проте є принципи, яких важливо дотримуватися.

Не робіть із того, що відбулося, таємницю (табу для обговорення), яка підвищуватиме тривожність дитини через невідомість. Діти насамперед потребують дорослого, якому вони довіряють, який їх вислухає, відповідь на запитання, сприйме їхні почуття та просто буде поруч. Пам'ятайте, що для дитини завжди краще отримати інформацію від близького безпечного дорослого.

Виберіть доречну нагоду для розмови (спокійна атмосфера, відсутність багатьох малознайомих людей, дитина готова ставити запитання, виникла пауза, яка потребує вашої реакції тощо).

Говоріть простими реченнями, чітко, без надмірного спрощення та драматизації. Варто описати, де дитина може відчувати труднощі в житті внаслідок набутої інвалідності (труднощі з зором, з пересуванням тощо), а наприкінці варто виділити речі, які допоможуть дитині продовжувати жити далі («ти зможеш користуватися допоміжним обладнанням для руху»; «зможеш використовувати голосовий набір / мову Брайля / аудіокниги» тощо).

Якщо дитина має інтелектуальні порушення, вона може потребувати більше часу для усвідомлення того, що відбулося, можливо, простішої мови та частих повторень, наочних матеріалів (картинок, фотографій).

Надайте дитині можливість поставити запитання. Якщо ви не знаєте, що відповісти, чесно скажіть: «Я не знаю». Зрештою, не завжди в житті є відповіді на всі питання.

Часто дорослі більше бояться розмови з дитиною про інвалідність, аніж сама дитина.

Намагайтеся почути, що бентежить дитину (і це можуть бути зовсім не ті речі, які турбують вас).

Дайте можливість дитині бути почутою: якщо вона розповідає про хвилювання чи демонструє його — не говоріть їй заспокійливих фраз на кшталт «Та не хвилюйся, все буде добре!» тощо. Краще відобразити, назвати її емоції: «Я бачу, що тобі боязко, ти хвилюєшся».

Дійте і говоріть спокійно, оскільки ваш спокій (як і ваша тривога) природно передаються дітям через тон голосу, міміку, рухи тіла.

По можливості уникайте обговорення біля дітей тривожних подій, перегляду новин, які повертають їх до пережитої травми.

Старайтеся по можливості дотримуватися звичного розпорядку дня, який буде для дитини якорем «нормального життя»: лягайте спати, прокидайтеся, їжте, гуляйте, читайте книги, робіть уроки тощо у заведений час; якщо у вас були сімейні традиції, правила, ритуали – дотримуйтеся їх.

Допоможіть дітям радіти життю. Створіть умови для занять та ігор з іншими дітьми — це відволікатиме їх та занурить у відчуття «нормального життя».

При спілкуванні з іншими людьми оточуючі, як і дитина, природньо спостерігають, «зчитують» ваше ставлення до цієї ситуації. Тому старайтесь демонструвати оточенню та дитині свій спокій та прийняття факту «інвалідності», не робіть із цьо-

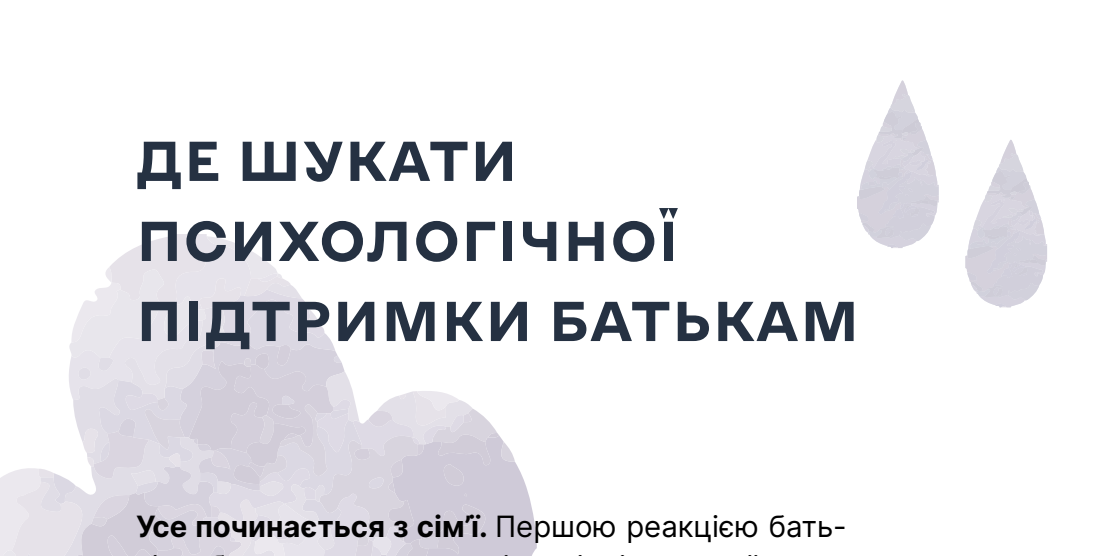
го «драму» та таємницю, акцентуйте на можливостях, а не на травмах дитини.

Зазвичай через місяць-другий після травми більшість дітей за умови турботливого ставлення до них загалом дають собі раду з психоемоційними викликами. Проте варто знати тривожні ознаки, які вимагають негайного звернення за допомогою до свого сімейного лікаря або до фахівця з психічного здоров'я:

- якщо ваша дитина починає чути голоси,
- бачити речі, яких немає,
- стала надмірно стурбованою,
- демонструє виражені істерики,
- завдає шкоди собі чи іншим (наприклад, б'ється головою, кулаками чи ногами).

Визнайте потребу дитини в допомозі та зверніться до фахівців. Зробіть це заради своєї дитини та себе.

ДЕ ШУКАТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ БАТЬКАМ

Усе починається з сім'ї. Першою реакцією батьків є бажання приховати інвалідність своєї дитини та небажання з нею миритися. Інвалідність, що була набута в процесі життя дитини, переживається батьками вкрай складно. Люди живуть надією, що все минеться, як страшний сон. На початках батьки не вірять, що інвалідність — не хвороба, яку можна вилікувати. Вони потребують часу, щоб із цим змиритися.

Батьки присвячують багато часу пошуку інформації, програм реабілітації, фахівців — щось і когось знаходять, у чомусь розчаровуються і зляться від того, що лікування не дало потрібного результату. До того ж кожен новий життєвий етап, необхідність прийняття важливих рішень (на кшталт вибору закладу дошкільної освіти, школи) можуть знову спровокувати горювання.

Так може тривати довго, і кожен з батьків по-своєму проходить цей шлях. Сам факт усвідомлення батьками «шляху прийняття», уважність до своїх відчуттів та емоцій, розуміння

їхньої «нормальності й природності» може допомогти його пройти.

Діагноз діти зазвичай сприймають через уявлення батьків. Якщо батьки продовжують сприймати й обговорювати ситуацію набутої інвалідності дитини в трагічному ракурсі, вона сприйматиме своє життя і житиме надалі з тим же відчуттям трагічності.

Якщо батьки загрузнуть в гіперопіці дитини, їй буде важко навчитися використовувати в житті свої можливості, розвивати свій потенціал та покладатися на себе.

Якщо батьки схильні робити з набутої інвалідності дитини табу для обговорення, дитині, ймовірно, буде теж дуже важко говорити про цю ситуацію з іншими людьми (а погодьтеся, у житті дитини часто можливі ситуації, коли їй треба буде простими словами розповісти про себе, про те, що сталося в її житті і що з нею відбувається саме зараз).

Якщо родина враховує потреби дитини з набутою інвалідністю, але живе у міру можливості повноцінно, тоді й дитина зможе проживати повноцінне життя.

Звичайно, набута інвалідність дитини ЗАВЖДИ є трагедією. Але з плином часу сім'я та дитина адаптуються до нової реальності, вчаться жити

далі. Що робити, якщо пережити не вдається?
Зверніться по психологічну підтримку.

Коли батькам на цьому шляху може знадобитися психологічний супровід:

- Після трагічних подій ви не можете повернутися до «звичайного життя»
- Ви постійно пригнічені, апатичні, не можете спати
- У вашій голові постійно прокручуються пережиті страшні моменти
- Ви з плином часу не можете без надмірних емоцій розповісти про труднощі чи успіхи дитини
- Ви не маєте ресурсу скористатися доступними для дитини медичними, соціальними та освітніми послугами у громаді
- Вам важко встановлювати нові соціальні зв'язки
- Вас тривало переслідує почуття провини за те, що сталося
- Ви не можете собі «дозволити» час на власні інтереси, власне коло спілкування, власне хобі чи роботу

Тож батькам на цьому шляху може знадобитися психологічний супровід. Шукати його можна у різний спосіб (нижче ми приводимо контакти

програм, за якими можна отримати допомогу), важливо самим батькам зрозуміти, що така допомога їм потрібна саме зараз.

Підтримку можна отримувати від психологів у вигляді індивідуальних чи групових терапевтичних сесій. Комусь можуть знадобитись більш глибока і тривала підтримка. Деяким батькам можуть допомогти зустрічі в безпечному середовищі з такими самими батьками, які мають схожий досвід. Форми допомоги можуть бути різними, але дуже важливо шукати її у професіоналів і не відчувати сором щодо своєї потреби.

Корисні контакти:

- **Дитячі точки «Спільно» від ЮНІСЕФ**, в яких можна отримати психологічну та медичну консультацію, взяти участь у заняттях із соціальним педагогом, дізнатися про доступні соціальні послуги в громаді, послуги для дітей з інвалідністю та про інші можливості — mapa-spilno.pages.dev
- **Онлайн-платформа «Розкажи мені»**, яка надає українцям безкоштовну психологічну допомогу — tellme.com.ua

○ **Гарячі лінії психологічної підтримки:**

- Міжнародної організації з міграції
0 800 211 444
- Лінія безоплатної психологічної допомоги
0 800 100 102
- Лінія психологічної підтримки для запобігання самогубствам Lifeline Ukraine
7333

○ **Проект ПОРУЧ** — це онлайн та очні групи психологічної підтримки для підлітків та батьків, чиє звичне життя зламала війна.

Психологи працюють для того, щоб досвід кожного та кожної не залишився непереборною травмою на все життя: poruch.me

ЯК ОБЛАШТУВАТИ ЗРУЧНИЙ ТА БЕЗПЕЧНИЙ ЖИТЛОВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ДИТИНИ З НАБУТОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ

Якщо сім'я облаштовує житло для себе і для своєї дитини з набутою інвалідністю, батькам буде корисно зрозуміти поняття універсального дизайну. Можливо, це потребуватиме трохи вашого часу та уваги, але точно ваша дитина (і не тільки вона!) отримає користь від ваших зусиль: їй буде зручніше, комфортніше, у неї буде більше можливостей для самостійності та участі у щоденній діяльності. Ці знання ви зможете використати при виборі та лобюванні інтересів дитини у закладах освіти, соціалізації, охорони здоров'я, відпочинку.

Отже, універсальний дизайн — облаштований простір, у якому буде комфортно будь-кому.

Що таке універсальний дизайн?

Універсальний дизайн — це дизайн, який буде зручним для повсякденної активності всіх дорослих та дітей, у тому числі для дітей з інвалідністю. Він може бути максимально модифікований та адаптований для їхніх потреб.

Універсальний дизайн забезпечує однакові можливості користування будь-якою послугою, середовищем для всіх людей: дітей, людей похилого віку, вагітних жінок, людей та дітей з інвалідністю. Наприклад, дитина, яка користується колісним кріслом, пересувається безпороговим простором будинку. Проте такий простір буде зручним і для її сусідів, наприклад для жінки, яка виходить гуляти з дитиною на дитячому візку, чи для бабусі, яка може безперешкодно вийти до магазину з ходунцями, чи для дітей, які йдуть кататися на велосипеді.

Як ми можемо реалізовувати універсальний дизайн у квартирі?

Розглянемо приклади застосування елементів універсального дизайну для дому.

- Відсутність порогів при проходженні у ванну чи туалет
- Широкі прорізи у дверних рамах для легкого переміщення на кріслі колісному чи з іншим реабілітаційним засобом (палицею, милицею, ротаторами тощо)

- Сенсорний вмикач на стіні, який реагує на наближення, а не на натискання
- Наявність механізму для відкриття дверей із мінімальними фізичними зусиллями
- Наявність неслизького покриття на підлозі
- Відсутність килимів, які утруднюють пересування при наявності моторних чи сенсорних порушень
- Дверні ручки важільного типу (а не «крутного»)
- Гігієнічний душ без високого піддону тощо
- Закруглені краї меблів для людей з порушеннями зору, а також для людей з моторними порушеннями
- Яскраве освітлення для людей з порушеннями зору, стане у пригоді й літнім людям
- Відсутність меблів посеред кімнати для людей з порушеннями зору, для руху на колісному кріслі

Вам доведеться самим облаштовувати зручне середовище дитині, але ви можете звернутися за консультаціями до спеціалістів:

→ Фізичного терапевта, який працює з людьми з руховими порушеннями

- Ерготерапевта, який знає, як правильно облаштувати середовище для людей з інвалідністю
- Терапевта з мови та мовлення
- Сурдопедагога, який працює з людьми з порушеннями слуху
- Тифлопедагога, який працює з людьми з порушеннями зору
- Психолога
- Фахівця соціальної роботи, соціального працівника

Розробка здійснюється з урахуванням індивідуальних потреб та запитів для конкретної ситуації та дитини.

Крім дизайну важливо використовувати побутові предмети, які адаптовані під потреби дитини, наприклад ложки з потовщеною ручкою для дитини, якій складно здійснювати точні рухи внаслідок черепно-мозкової травми і якій важко їсти за допомогою типової ложки з тонкою ручкою.

Також можна використовувати вдома засоби альтернативної комунікації у вигляді, наприклад, картинок для дитини, яка має когнітивні порушення внаслідок черепно-мозкової травми.

Більше про універсальний дизайн можна почитати за посиланням: ud.org.ua

ЯК ПРОДОВЖИТИ СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ З НАБУТОЮ ІНВАЛІДНІСТЮ

Після проживання травматичних подій, які призвели до отримання дитиною статусу «дитина з інвалідністю», найважливішою річчю для неї є навчитися знову жити звичайним життям дитини.

Для цього необхідно сфокусуватися на двох аспектах:

- навичках взаємодії з іншими особами та
- навичках самообслуговування.

Зазвичай соціалізація дитини після травми відбувається природно, в залежності від поступового зменшення фізичної загрози для її життя та покращення медичної ситуації та здоров'я.

Так, наприклад, дитина, яка після травми та оперативного втручання перебуває в стаціонарі,

буде, можливо, спочатку бачити когось зі своїх родичів (маму, бабусю...), надалі її можуть відвідати інші родичі; також вона може почати більше взаємодіяти з персоналом стаціонару та іншими дітьми-пацієнтами. Надалі дитина, ймовірно, буде виписана «додому», де вона проживатиме постійно чи тимчасово, і почне налагоджувати, пристосовуватися до своїх рутин у своєму, можливо, «новому» статусі.

Дитина вдома зазвичай має багато можливостей до практикування соціальних навичок, наприклад при візитах когось додому чи відвідуванні дитячого майданчику, та самостійності, наприклад при самообслуговуванні. Близьким родичам у цей час важливо бути поруч, підтримувати, спостерігати, запитувати, пояснювати, обережно пропонувати, аналізувати.

Зрештою, успішне повернення до життя у новому статусі дитини з інвалідністю можна назвати «нормалізацією її життя». Нормалізація життя – це не коли дитина стане «типовою, нормальною» (бо при інвалідності це інколи є неможливим), а коли її життя буде максимально наближене до способу життя, притаманного дитині без інвалідності цього ж віку.

Тому батькам важливо розмірковувати, нагадувати собі, що існує в житті типової дитини такого ж віку в плані навичок самообслуговування та соціалізації, та у міру можливості, краще разом з

фахівцями пробувати впровадити ці діяльності в рутини дитини з інвалідністю.

Зазвичай, наприклад, у віці 2-3-х років ми мали би думати про місце соціалізації дитини у державному чи приватному закладі, або на базі неурядового сектору:

- заклад освіти (садок, школа, навчально-реабілітаційний центр тощо),
- соціального захисту (послуга денного догляду для дітей),
- розвиткові гуртки або секції.

У віці 6–7 років важливо забезпечити дитині доступ до навчання через різні доступні варіанти освітніх установ в залежності від потреб та можливостей дитини. Скористатися такими можливостями соціалізації та навчання в громаді можна зазвичай за умови ініціативи батьків або опікунів.

NB! Якщо дитина отримала статус «дитина з інвалідністю», скористайтеся послугами найближчого інклюзивно-ресурсного центру для того, щоб мати змогу разом із фахівцями обстежити дитину та обґрунтовано обрати форму та відповідний заклад освіти, створити там інклюзивне середовище та найкращі умови для дитини.

ЯК ЗАПИСАТИ ДИТИНУ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО САДОЧКА ЧИ ШКОЛИ

Якщо у вашої дитини є труднощі розвитку чи інвалідність, подбайте про те, щоб вона пішла у дитсадок, школу чи інший колектив, навіть якщо ви вимушені через війну тимчасово проживати на новому місці.

Для цього вам потрібно подати висновок про комплексну оцінку вашої дитини з Інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) разом із заявою у найближчий садок чи школу. Якщо ви тимчасово проживаєте в іншому регіоні, вам необхідно мати довідку про взяття на облік як внутрішньо переміщеної особи.

Якщо під час військового стану висновок, що надавався ІРЦ раніше, втрачено, можна отримати його копію на порталі ІРЦ ircenter.gov.ua або у відповідному мобільному додатку. Інструкція, як це зробити — bit.ly/IRTS_instruksia

Якщо такого висновку у вас немає, ви можете отримати його в найближчому Інклюзивно-ресурсному центрі. Для цього:

1. Зайдіть на сайт irce.gov.ua, в нижній частині головної сторінки знайдіть контакти найближчого до вас ІРЦ, обравши в пошуковій системі область, місто та район вашого місця проживання або місця тимчасової реєстрації як ВПО.
2. Зателефонуйте до ІРЦ та запишіться на проведення комплексної оцінки для визначення рівня підтримки в закладах освіти.
3. На прийом до ІРЦ із собою необхідно взяти:
  - документ, що посвідчує особу одного з батьків або законного представника;
  - свідоцтво про народження дитини;
  - попередні висновки фахівців, що стосуються розвитку та навчання вашої дитини, якщо такі є.
4. Після проведення оцінки ви отримаєте висновок ІРЦ, у якому буде зазначено необхідний рівень підтримки вашої дитини під час навчання та рекомендації для педагогів та інших фахівців садочків та шкіл.

Пам'ятайте, що згідно з законом України про освіту та Конвенцією ООН кожна дитина має право на освіту. Школа чи дитсадок обов'язково мають створити для вашої дитини інклюзивний клас або групу, якщо ви подали до неї висновок про комплексну оцінку дитини.

ЯК ОБЛАШТУВАТИ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ДЛЯ ДИТИНИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Облаштувати освітній простір для дитини з інвалідністю насамперед допоможе висновок ІРЦ, де буде вказано рівень необхідної підтримки для дитини та розумне пристосування.

Якщо в дитсадку немає потрібних фахівців, завданням керівника буде їх знайти. Відмовитися прийняти дитину з цієї причини не можуть. За необхідності дитсадок забезпечує доступ до освітнього процесу асистента дитини (за рекомендаціями ІРЦ і за згодою батьків).

Під час створення інклюзивної групи керівник освітнього закладу має забезпечити:

- безперешкодний доступ до будівель та приміщень дитсадка для осіб із порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, які пересуваються на колісних кріслах, та інших маломобільних груп населення;
- створення відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази;

- відповідний штат працівників, зокрема асистента вихователя;
- облаштування ресурсної кімнати для психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять.

Якщо вам відмовляють у створенні інклюзивної групи чи класу

Якщо в школі відмовляють у створенні інклюзивного класу або зарахування дитини, зверніться письмово в управління освіти, обов'язково отримайте реєстраційний номер вашого листа й чекайте на офіційну відповідь. У разі позитивного рішення управління освіти дасть направлення в школу. Якщо відповідь від управління освіти вас не влаштовує — звертайтеся у вищу інстанцію, в обласний департамент освіти.

Якщо в школі не можуть знайти асистента вчителя, керівництво школи може підібрати асистента в штаті школи за сумісництвом.

Під час інклюзивного навчання в школі можливо користуватися соціальною послугою супроводу дитини. Висновок про необхідність супроводу асистентом дитини має надати ІРЦ. Це базова соціальна послуга, і забезпечити нею зобов'язаний орган місцевого самоврядування територіальної громади за місцем розташування освітнього закладу дитини.

NB! Асистента дитини часто плутають з асистентом учителя. Асистент учителя — педагогічний працівник, він допомагає вчителю під час навчального процесу, і не лише з дітьми з особливими освітніми потребами. Асистент дитини не зобов'язаний мати педагогічну освіту, він допомагає дитині не лише під час уроків, але й із пересуванням, харчуванням, гігієнічними процедурами тощо. Асистент дитини допускається до освітнього процесу рішенням керівника закладу за умови проходження ним навчання та на підставі договору між закладом освіти та асистентом за погодженням батьків.

Дитина з інвалідністю за рахунок коштів місцевого бюджету може отримувати безоплатні обіди. Також для дітей з інвалідністю, які з об'єктивних причин не можуть скористатися громадським транспортом, щоб дістатись до закладу, можуть бути надані соціальні транспортні послуги.

NB! У кожному закладі освіти навколо дитини з особливими освітніми потребами створюється команда психолого-педагогічного супроводу, яка на підставі висновку ІРЦ складає індивідуальну програму розвитку; її підписують усі члени команди, один із батьків (інший законний представник) дитини та затверджує керівник закладу освіти.

Дітям з особливими освітніми потребами відповідно до рівня підтримки та індивідуальної програми розвитку надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) у вигляді додаткових занять.

ЩО ПОТРІБНО ЗНАТИ УЧИТЕЛЯМ ТА СОЦПРАЦІВНИКАМ

Усю необхідну інформацію про перенесену травму спершу варто довідатися від батьків, аби уникнути ретравматизації дитини. Також варто отримати від батьків інформацію, як вони подавали та обговорювали з дитиною особливості її стану, труднощів, та які стратегії підтримки вони вбачають корисними.

Якщо дитина довіряє вам і хоче поділитися з вами переживаннями, дайте їй можливість поділитися своїми почуттями та тривогами. Можна використовувати гру, щоб допомогти дитині сформулювати історію та розповісти вам про подію своїми словами. Дозвольте дитині ставити запитання та висловлювати занепокоєння. Відповідайте на запитання коротко, але чесно.

При потребі зверніться до фахівця, який має досвід роботи з особами, що пережили травмуючу подію. Під час навчального процесу важливий супровід психолога, який може працювати з дитиною, а також розповідати іншим учням про

психічне здоров'я, можливі психічні негаразди та як правильно поводитися з людьми, які мають психічні травми.

NB! Важливе правило: спеціаліст не має залишатись повністю наодинці з дитиною. Краще, щоб були присутні двоє фахівців або хтось із батьків, які спостерігатимуть за процесом. Це необхідно для гарантування безпеки дитини.

Якщо дитина готова про щось розповісти вам або дітям, дайте їй цю можливість, проте не підштовхуйте її до цього настирним розпитуванням.

Дитина, що пережила травму, може відчувати фізичне нездужання: головний біль, запаморочення, нудоту, біль у животі. Подбайте, аби дитина при потребі могла перепочити, побути наодинці. Зважайте на сенсорну чутливість дитини. Гучні, раптові звуки, звуки повітряної тривоги, світлові сигнали можуть лякати дитину.

Під час повітряної тривоги намагайтеся зберігати спокій та не панікувати. Якщо ви помітили, що дитина надмірно тривожна або перебуває у стресі, запропонуйте їй разом з іншими учнями прості техніки розслаблення та заземлення.

Пропонуємо вашій увазі декілька універсальних вправ:

Вправа 1. «Контрольоване дихання». Сядьте зручно, розслабте м'язи обличчя. Зробіть повний видих. Зробіть вдих на рахунок чотири. Затримайте дихання на рахунок чотири. Зробіть повний видих. Важливо! Починати вправу з повного видиху. Повторювати не більше трьох разів, щоб не викликати гіпервентиляцію і не спровокувати запаморочення.

Вправа 2. «Метелик». Сядьте зручно. Закрийте очі. Покладіть ліву руку на праве плече, а праву руку — на ліве. Почніть ритмічні почергові поплескування по плечах. Під час вправи можна включити спокійну музику. Час на вправу — максимум 2 хвилини.

Вправа 3. Дітям також можна запропонувати веселу руханку, наприклад, «Австралійський дощ».

«Чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Ні? Тоді давайте разом послухаємо, який він. Зараз по колу ланцюжком ви будете передавати мої рухи. Як тільки вони повернуться до мене, я передам наступні. Стежте уважно!»

В Австралії піднявся вітер.

>> **Тренер тре долоні**

Починає крапати дощ

>> **Клацання пальцями**

Дощ посилюється

>> **Плескання долонями по грудях**

Починається справжня злива

>> **Плескання по стегнах**

А ось град — справжня буря

>> **Тупіт ногами**

Але що це? Буря стихає

>> **Плескання по стегнах**

Дощ стихає

>> **Плескання долонями по грудях**

Рідкі краплі падають на землю

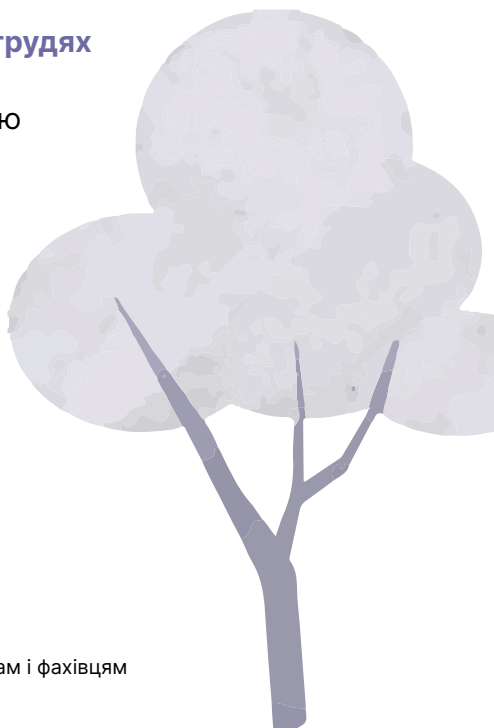
>> **Клацання пальцями**

Тихий шелест вітру

>> **Потирання долонь**

Сонце!

>> **Руки догори**

Надайте дитині прості алгоритми дій у разі повітряної тривоги. У пригоді стануть візуальні підказки та графічно зображені соціальні історії.

Знайдіть баланс між вимогливістю «як до всіх» та «надмірно уважним» ставленням. Тримайте у фокусі уваги сильні сторони дитини.

Можна обговорити з батьками дитини з набутою інвалідністю можливість та доречність розповісти коротко про ситуацію іншим батькам класу на батьківських зборах, щоб ті згодом могли обговорювати ситуацію зі своїми дітьми.

2022